

gických foriem. Katedra bude takto prakticky uskutočňovať a uvádzať do života najprogressívnejšiu filozofiu marxizmu-leninizmu a vychovávať z poslucháčov vedcov, marxistov, interpretátorov robotníckej ideológie, robotníckej triede bezvýhradne oddaných. Pôjde nám o to vychovať zo svojich poslucháčov nielen encyklopédiu poznatkov, ale neohrozených bojovníkov za uskutočnenie pokrokových myšlienok v praktickom živote na dedine v závodoch a na stavbách. Chceme svoju teóriu budovať v najužšom kontakte s robotníckou triedou, čo prakticky budeme robiť u nás tak, že na schôdzky katedry budeme pozývať súdruhov zo závodov. Pôda pre bezvýhradné prijatie marxizmu-leninizmu ako svetonáhľadu je u nás, u našich poslucháčov pripravená, čo sme zistili pri preverovacích rozhovoroch na začiatku školského roku. Dnes sme nastúpili cestu budovania, cestu aplikácie dialektického materializmu na najabstraktnejšie vedné odbory, ako je logika, teória poznania. Nepodceňujeme pozostatky vplyvov buržoáznej filozofie, ktorá do nedávna hujnela na našom odbore a zanechávala v poslucháčoch hlboké stopy. Uvážiac doterajší stav, nachádzame sa len na začiatku veľmi krásnej cesty. Pri tejto príležitosti chcel by som poprosiť ctených účastníkov konferencie, odchovancov našej fakulty, aby vzali láskave na vedomie tento fakt a stali sa spolupracovníkmi a poradcami našej priekopníckej práce na novoutvorenej katedre. Dovoľte mi, aby som v mene poslucháčov odboru filozofie pozdravil túto konferenciu a želal jej usneseniam úspešné uskutočnenie.

VLADIMÍR VÁCLAVÍK

O ŤAŽKOSTIACH VYUČOVANIA FILOZOFIE

V poslednom čase som hospitoval na niekoľkých hodinách filozofie na bratislavských gymnáziách. Poznámky, ktoré tu poviem, vyplývajú z tých hospitácií a z rozhovorov so súdruhmi, vyučujúcimi filozofiu.

Na všetkých spomenutých školách sa zápasí približne s rovnakými ťažkosťami. Slovom: nemáme učebnice a potrebujeme odborné školenie. V čase prehodnocovania učebnej látky zo slovenčiny, z dejepisu, z občianskej náuky, filozofie — mohol by som hádam vymenovať všetky učebné predmety na gymnáziách — nie je ľahké učiť.

Každý profesor sa musí dôkladne obracať, aby udržal krok s vedeckým vývinom svojej disciplíny. Dnes sa už nik nemôže spoliehať na vedomosti, získané pred desiatimi, prípadne dvadsiatimi rokmi na univerzite a učiteľia filozofie majú svoje špeciálne ťažkosti. V čase, keď väčšina nás starších študovala, sa o marxizme nehovorilo a absolventi z posledných dvoch-troch rokov nie sú na tom oveľa lepšie.

Možno predpokladať, že každý učiteľ filozofie na gymnázium má preštudované základné diela marx-leninskej literatúry. No pritom badať ešte mnoho neistoty aj v niektorých zásadných otázkach, aj nedostatok orientácie v rozlišovaní toho, čo je dôležité, čo treba žiakom aj pri malom počte hodín povedať a čo im odporúčať na ďalšie domáce štúdium.

Potrebujeme učebnice. Nečakáme dokonalú knihu, ale potrebujeme ju čo najskôr. Pri rýchlom vývine vedeckého bádania nemožno ani urobiť knihu na dlhé desaťročia. Nepotrebujeme ani knihu prepychove vystrojenú, stačia nám

dobré čitateľné hácky, skripta, ale potrebujeme ich nájstojčivo. Pravda, každý profesor musí byť natoľko zbehlý v svojej disciplíne, aby ich mohol ľahko upraviť podľa literatúry, ktorej je nadostač. Avšak skúsenosti bratislavských súdruhov jednotne dokazujú, aká je to duchomorná práca, aké plýtvanie časom, ktorého nikdy nie je dost.

Slovenská akadémia vied a umení, ak sa nemýlim, svolala asi pred dvoma rokmi, keď sa robily osnovy, poradu. Hovorilo sa o tejto veci a vec sa vybavila jednoducho tak, že s. Dr. Felber vydá v najbližšom čase v Tatrane brošúru o dialektickom a historickom materializme. Dobře sa pamätám, ako hovoril, že bude napísaná kuchynským štýlom (potrebujeme taký štýl učebnice), no knihu dodnes nemáme. S. Dr. Hrušovský upozorňoval tiež na svoju prácu, ktorá mala vyjsť, ale to nie je riešenie nášho problému.

Keď majú žiaci súvisle odpovedať na matúrach, musia mať pokope patričný materiál. My nemôžeme zaviesť 4—5 alebo viac kníh, brošúr, metodicky nijako neprispôsobených školským potrebám a čakať, že žiaci budú vedieť pohotovo odpovedať. Na domáce štúdium, na prehĺbenie školského vyučovania je to dobré a potrebné; ale práve tak by sme im mohli v iných predmetoch odporúčať 4—5 kníh. To sa môže robiť na univerzite, keď každý poslucháč študuje dva predmety, ale nie na gymnáziu, kde je asi pätnásť predmetov.

Teraz by sa mohlo namietať, že vo filozofii nejde o nijaké nadretie látky, že tam treba viac diskutovať. Žiaci, ako vieme, radi diskutujú, čo aj o ničom. Musia však mať najsamprv jasno v základných pojmoch, solidne vedomosti a len potom môžu plodne diskutovať. A kedy si majú tieto vedomosti získať, najmä keď v niektorých triedach sa viac ako polovica času strávi diktovaním?

Požiadavka určitej jednotnosti, pravda, pri ponechaní potrebnej voľnosti pre profesora v metodickom postupe, je tým závažnejšia, že sa už asi v tomto školskom roku dôkladne zreformujú záverečné skúšky, teda matúry. Pravdepodobne bude skúšať iný profesor, nie ten, ktorý v štvrtej triede učil. Je síce pravda, že v osnovách sú uvedené dosť podrobné heslá, ktoré treba preberať, ale ich spracovanie, ako z praxe vidíme, býva také rôznorodé, že sa examinátor so žiakom nedohodne. Potrebujeme abecedu v pravom slova smysle elementárnu, čo žiaci povinne a bezpečne musia vedieť a na čom by sa mohla najmä na konci roku založiť ozajstná filozofická diskusia. V tomto ohľade možno očakávať akú-takú nápravu od zaujímavých krúžkov psychologických, marx-leninských a pod., na ktorých sa už azda dostaneme k dajakej hlbšej práci a budeme už môcť presvedčiť žiakov, že učenie z brošúr a príručiek nie je filozofické štúdium. Pokiaľ ide o psychológiu, máme učiteľa pod strechou. Smirnov, Teplov, Kornilov je pre nás neoceniteľný dar, ale žiaci ostali potom odkvapom, lebo kniha so 460 stranami dosť veľkého formátu je vedecká kniha, a nie učebnica pre gymnázium. Ako je to s logikou. Ak učiteľ nemá dosť istoty v dialektickom a historickom materializme, logika neobstojí. V skutočnosti postup sa naďalej nezmení: Učiteľ má Krejčího, Dratvovu, alebo v najlepšom prípade Tvrdeho logiku, žiaci však nič. Bude sa diktovať a čakať na český preklad sovietskej logiky Vinogradovej, ktorá vyšla v Moskve r. 1949. Ide o vysokoškolskú učebnicu a žiakom ostane zase len pero a papier, profesorom diktát a tomu sa v rozvrhu hodín hovorí filozofia. Ešte ostáva v dohľadnom čase nádej. Dedičtvi Komenského vydá malú Teplovovu učebnicu psychologie, upravenú Vladimírom Tardim. Dúfajme, že to nebude výťah z vedeckého diela, ale učebnica pre stredné školy, metodicky upravená pre žiakov, ktorým je určená.

— Pokiaľ ide o učebnú látku, zmenily sa v týchto týždňoch osnovy z r. 1949. Látka sa podstatne zredukovala. Odpadá boj materializmu s idealizmom v dejinách filozofie, na ktorý bolo určené 20 hodín druhého semestra najvyššej triedy. Je to síce veľká strata, keď sa nehovorí sústavne napr. o materialistických tendenciách v diele Descartovom, Spinozovom a Lockovom a o ich boji s idealizmom Kantovým. O utopistických socialistoch sa hovorí už v dejepise a v občianskej náuke. V týchto predmetoch sa nájde zároveň príležitosť poukázať žiakom na boj marxizmu s buržoáznymi smermi v období imperializmu. Pritom však je isté, že pri výkladoch dialektického a historického materializmu nám bude veľmi chýbať historický prehľad. Vieme však, že toto historizovanie zvedlo niektorých učiteľov filozofie, ktorí nemali v hlave o marxizme-leninizme dosť jasno k tomu, že marxizmus vykladali v súvislosti s inými idealistickými smermi, porovnávali ho indiferentne, ako sami hovorili: objektívne s pozitívizmom, pragmatizmom a inými smermi. Žiakom dovolili si vybrať, čo im najlepšie vyhovuje, napodobňujúc tak doktora, ktorý povie pacientovi, že cesty liečenia jeho choroby sú rozličné, že možno zariekať, okiadať, niekomu vraj pomohla svätená voda, inokedy penicilín, aby si vybral niektorú z možností, ktoré mu objektívne predkladá.

Hodiny, získané vynechaním výkladu o bohoch idealizmu s materializmom v dejinách filozofie, sa venujú logike, ktorá má miesto doterajších 15 hodín 30 hodín, čo je veľmi správne a látka dialektického materializmu sa rozširuje z 15 na 30 hodín. Tak isto je veľmi správne, že sú v osnovách filozofie vynechané niektoré heslá, dostatočne prebrané v občianskej náuke a dejepise, napr. národnostná otázka, niektoré otázky ekonomie a pod. Pre psychológiu teda ostáva 30 hodín prvého polroka, pre logiku 30 hodín druhého polroka v tretej triede. S úpravou súhlasíme, aj keď by pri vyučovaní materialistickej psychologie bola potrebná znalosť dialektického materializmu. No toto je rozhodne menší nedostatok, než príliš povrchná znalosť logiky, ako predpoklad pre pochopenie marxistickej dialektiky. U nás sa hovorilo, profesori, ktorí študovali na univerzite filozofiu, učia zle, lebo sú zatažení logickým formalizmom a na učenie dialektiky treba zdravý rozum. Niečo na tom je, ale vieme tiež, kam dospeli na gymnáziu v dialektike tí učitelia, ktorí logiku nikdy neštudovali. V logike však treba zdôrazňovať sociálny výskum vedy, ako vychádza zo životnej praxe a aký má spätný vplyv na život, a nie abstraktné špekulácie a hádanie sofisticko-retorické. Už som spomínal, že profesori marxismu-leninizmu na univerzite neštudovali, ochotnícky a amatérsky si ho ako-tak osvojili, metódy niet, učebnic tak isto. Preto sú prepotrebné kurzy, hoci 10—14-dňové.

— Každý vie aké dôležité je podchytiť študenta pred odchodom z gymnázia, aby si vytvoril pravdivý názor na svet a spoločnosť, ako treba podstúpiť boj proti zaostalým predsudkom jeho domova, staršej generácie intelektuálov, vychovaných v dobe agnosticizmu a idealistického blúznenia. Je predsa mnoho absolventov gymnázií, aj z posledných rokov, ktorým sa pri slove filozofia vybaví obraz kadejakých fantázií, popletených názorov a výmyslov, ktoré sa celé storočia bezvýsledne ničily. Vo vyučovaní filozofie sa už nesmie naďalej improvizovať. Boj o dušu študenta možno úspešne vybojovať len v tom prípade, keď budeme mať vo všetkých otázkach jasno a priaznivé pracovné podmienky, aby sme mohli vehementne presviedčať istou a zápalistou rečou. Keby sme mali ďalej svoju prácu fušovať, mali by sme na svedomí z našej školy vychádzajúcich ľudí bez orientácie, nepriateľov ľudovej demokracie z neuve-

domelosti, ľudí mlkvyých a sebeckých, z ktorých sme mohli vychovať socialistic-ticky uvedomelú, budovateľskú mládež.

JAROSLAV DUBNICKÝ

K PROBLEMATIKE IDEOVÉHO ODKAZU ŠTÚROVCOV

Splnenie generálnej úlohy vybudovania socializmu v našej vlasti nie je možné bez kultúrnej revolúcie, bez vybudovania novej progresívnej kultúry národnej formou a socialistickej obsahom.

Túto novú kultúru nemožno však budovať ex nihilo, ale len tak, keď si osvojíme a ďalej rozvineme všetko hodnotné, živé a progresívne, čo sa vytvorilo v našej histórii, ak nadviažeme na najlepšie tradície domácej kultúrnej tvorby. To znamená, že prítomnosť kladie pred viaceré spoločenské vedy úlohu preskúmať tak národnú a kultúrnu minulosť, ako aj jej obrazy, dochované nám v buržoáznych vedeckých „teóriách“. Hoci nie je možné zmeniť minulosť, je možné a potrebné ju objektívne poznať a odstraňovať jej škodlivé účinky v prítomnosti a stavať na jej pozitívnych hodnotách. Okrem toho treba neúprosne rozbiť všetky teórie buržoáznej „vedy“, ktoré deformovali obraz minulosti, najmä ak tieto podnes dezorientujú a odzbrojujú ľudí, najmä ak ide o škodlivé náhľady, ktorými buržoázia otravovala národné vedomie, akými zavádzala ľudové masy a udržiavala ich v svojom područí. Nemožno teda myšlienky a kultúrny odkaz minulosti nekriticky, vulgárne negovať, ale ani ho mechanicky preberať ako celok, lež treba previesť jeho kritickú revíziu, ktorá nám pomôže nájsť také prvky, aké nám treba k budovaniu novej kultúry na širokom demokratickom základe. Treba pritom vychádzať z leninskej poučky o dvoch národoch v každom národe, o dvoch národných kultúrach v každej národnej kultúre a preberať z kultúrneho dedičstva minulosti len prvky demokratické a pokrokové.

V našich dejinách máme nepochybne málo takých zaujímavých a významných období, ako je obdobie tzv. „národného obrodenia“, obdobie prechodu od vzťahov feudálnych k vzťahom kapitalistickým. Mnohé z toho, čo vytvorila táto epocha, ešte podnes uplatňuje svoj vplyv, mnohé však bolo nezaslúžene vytláčané do prepadliska dejín. Buržoázni vedci, umelci a vôbec ideologovia rozličných frakcií, skupín a strán buržoázie vracali sa v poslednom čase ustavične k problémom tohto obdobia, čerpali a interpretovali z materiálu tejto doby to, čo sa hodilo pre záujmy buržoázie. Napriek tomuto veľkému záujmu nemožno povedať, že by sme poznali historický vývin Slovenska v tomto období dostatočne. Musíme ho začať študovať celkom nanovo. Na tejto zodpovednej a ťažkej práci, ktorá má význam nielen pre teóriu, ale je potrebná aj pre samu spoločenskú prax, musia sa zúčastňovať viaceré disciplíny našej vedy. Je isté, že veľa tu musí vykonať dejepisná veda. Materialistická historická veda na rozdiel od dejepisectva, osnovaného na historickom idealizme, nevysvetľuje dejiny istej spoločnosti z jej vedomia a nepripisuje ideám úlohu určujúceho činiteľa v historickom procese, ale pritom nijako nepopiera účinkovanie a význam ideí a je nepochybne zainteresovaná aj na osvetlení dejín jednotlivých foriem spoločenského vedomia, dejín filozofie, dejín teórií spoločenského rozvoja, dejín rozličných ideológií, umenia a pod. Veď inak nemôže pochopiť a vysvetliť históriu v celej jej mnohotvárnosti, v jej konkrétosti, v jej bohat-